

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯНА КОРНЕЦЬКОГО В УКРАЇНІ В 1915-1919 РР.

Світлана ГОЛІЧЕНКО (Кіровоград)

У статті показано основні напрямки педагогічної діяльності Яна Корнецького та її значення для розвитку польського шкільництва в Україні в 1915-1919 рр.

В статті показано основні напрямки педагогічної діяльності Яна Корнецького та її значення для розвитку польського шкільного освіти в Україні в 1915-1919 рр.

Ключові слова: польське шкільництво, польські громадські організації, притулки для переселенців, шкільні функції.

Постановка проблеми. Проаналізувати досвід польських педагогів, зокрема Яна Корнецького, в організації національного шкільництва, в пошуках і використанні позабюджетних джерел фінансування освіти і видавництва підручників, піклування про вчителів, використання забутих і пошуки нових форм позашкільного виховання дітей.

Метою даної статті є ознайомлення українського читача з основними моментами діяльності цього талановитого педагога у

згаданий період та показати значення його праці для розвитку польського шкільництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Питання історії розбудови і функціонування системи польської освіти в Україні в 1917 – 1920 рр. досі не знайшли належного висвітлення. Головною причиною такого стану справи можна вважати надмірну заідеологізованість підходів до даної тематики. Українська радянська історіографія замовчувала позитивні аспекти діяльності УНР і Української Держави в розвитку освіти національних меншин в Україні. Натомість польські дослідники вперто не помічали позитивних моментів у діяльності царського уряду в останні роки свого існування, Центральної Ради, урядів УНР, Української Держави гетьмана П. Скоропадського та УСРР (пізнішої УРСР), спрямованої на підтримку розвитку польських навчальних закладів. Усі успіхи в цій праці приписувались ними виключно польським громадським і політичним організаціям. В першу чергу такий упереджений напрямок у наукових дослідженнях визначив відомий педагог Ян Корнецький (1884-1967), політичні симпатії якого були на боці польських націонал-демократів. Він брав безпосередню активну участь у польському освітньому русі в Україні в 1915-1919 рр.

Народився Ян Корнецький 21 травня 1884 р. на Львівщині в селі Хлопи (від 1945 р. - Переможне) в селянській родині [6, 13]. У 1903 р. він закінчив учительську семінарію і протягом 13 років вчителював у Львові. Здобутий педагогічний досвід значною мірою знадобився йому в освітянській праці в Україні, куди війна занесла його в 1915 р. Долаючи великі перешкоди, отримав дозвіл на перебування в Києві й одразу поглинув у працю в польських громадських організаціях. Спершу Ян Корнецький працював у притулку для дітей переселенців з Галичини, а в грудні 1915 р. був призначений на посаду секретаря Секції Культурної Допомоги Київської Окружної Ради Польських Товариств Допомоги Жертвам Війни (ПТДЖВ) [3, 5]. В якості секретаря керував організацією польського шкільництва. Як свідчив сам Ян Корнецький, Київська Окружна Рада ПТДЖВ, керована Юхимом Бартошевичем, охопила своєю діяльністю п'ять губерній: Волинську, Подільську, Київську, Чернігівську та Полтавську [3, 9].

Освітня діяльність київського відділу ПТДЖВ поглинала значні фінансові кошти, які походили не тільки від Комітету Вел. Княжни Тетяни Миколаївни (так званий Тетянінський Комітет) [1, 168-171], але й від пожертв місцевих поляків. У 1916 р. виносили вони 30 тисяч рублів щомісяця, більше 200 тисяч рублів становили внески батьків та спонсорів [4, 181].

Як зазначає польський дослідник Маріуш Коженювський, навчання польською мовою відбувалося не тільки в школах, але також у так

званих навчально-виховних закладах. Йдеться про притулки й „охронки” (заклади на зразок дитячих садків, у яких вже для 6-7 річних дітей проводились навчальні заняття). Навчання на рівні початкових шкіл проводило в 1916-1917 рр. також Римсько-Католицьке Товариство Доброчинності для 310 дітей, розміщених у чотирьох „охронках” у Києві [4, 182]. Працю „охронок” та їх шкільні функції контролював і опікав Шкільний Комітет Товариства Доброчинності, одним з трьох членів якого був Ян Корнецький [3, 16].

Вже згадувана Київська Окружна Рада, секретарем якої був Ян Корнецький, утворена була як представництво діючих відділів ПТДЖВ, Центрального Громадянського Комітету (Centralnego Komitetu Obywatelskiego –СКО, евакуйованого з Польщі) та діючого в Києві Польського Львівського Рятункового Комітету і мала досить широкі повноваження і такі поважні функції, як формування бюджету коштів для допомоги біженцям з Польщі, приготування кошторисів видатків на культурну та освітню діяльність, розподіл коштів для добродійних організацій на місцях. Використовуючи тогочасне законодавство, Київська Окружна Рада вирішила всю шкільну працю спирати на організації „охронок” і парафіяльних шкіл. Відповідні вказівки в цій справі містила „Інструкція для відділів ПТДЖВ в справі утворення охронок і шкіл для виселенців” видана 30 грудня 1915 р. Примітним фактом є те, що згадану інструкцію опрацював Ян Корнецький [3, 19]. Секція Культурної Допомоги, якою теж керував Ян Корнецький, розсилала для місцевих діячів готові формуляри і бланки заяв до органів влади, різні допоміжні матеріали, серед яких був також зразок навчального плану. Оскільки бракувало програми для початкових шкіл, Ян Корнецький склав таку програму для 4-річного курсу навчання. Програма була розіслана у формі машинопису до всіх новоутворених „охронок” і шкіл. На підставі цієї програми тільки навесні 1916 р. Рада З’їздів Польських Організацій спільно з Центральним Громадянським Комітетом видала друком розширену програму для початкових польських шкіл [3, 22].

Виконуючи функції секретаря Секції Культурної Допомоги, Ян Корнецький працював у таких напрямках: підготовка циркулярів, організація раз на 3 місяці з’їздів делегатів провінційних організацій (так звані Народи Представників), інструктаж провінційних делегатів, які приїжджали до Києва та виїзди делегатів на провінцію, забезпечення шкіл і „охронок” підручниками, пошук і підготовка вчителів. До лютого 1917 р. Секція розіслала 9 циркулярів у таких справах:

1. Про обов’язок передплати видань для населення та молоді: „Ognisko” (вид. Москва), „Sztandar” (Петроград), „Lud Boży” (Київ), „Nasz Świat” (для молоді, Київ) і „Świat Kobiecy” (Київ);

2. Про відкриття вчительських курсів у Києві;
3. Про збирання під кінець шкільного року підручників від молоді з метою зберігання їх на наступний рік;
4. Про відкриття при Секції Культурної Допомоги оптового складу шкільних приборів і посібників;
5. Про необхідність виділення стипендій для слухачів київських вчительських курсів;
6. Про надсилання даних про вже існуючі парафіяльні та приватні школи згідно встановленої форми;
7. Про діяльність з охорони пам'яток польської культури та мистецтва;
8. В справі шкільних підручників;
9. Про розширені вчительські курси в Києві [3, 23-24].

Згадані вище Наради Представників були першими легальними з'їздами польських діячів. Головну увагу на цих нарадах делегати приділяли справам освіти. В доповідях, які звичайно виголошували Кароль Вількошевський, Леонард Сталь (Stahl) і Ян Корнецький, а також в дискусіях широко обговорювались способи розширення мережі шкіл і „охронок”, питання позашкільної освіти, методи діяльності з урахуванням труднощів політичного характеру тощо. Інструктажі для приїжджих представників з провінції завжди провадив секретар Секції Культурної Допомоги Ян Корнецький [3, 24].

Успіхи в розвитку польського шкільництва були вражаючими. За підрахунками Яна Корнецького тільки в Київській губернії перед вибухом лютневої революції було зареєстровано 280 шкіл і „охронок”, в яких навчалось і виховувалось 16.229 польських дітей [3, 58]. З організованої видатною польською освітньою діячкою Вацлавою Перетятковичовою Ради Професорів на початку 1917 р. в Києві було утворено Вищі Польські Курси Наукові (Wyższe Polskie Kursy Naukowe - WPKN), урочисте відкриття яких відбулося 31.ІІІ.1917 р. [5, 94-101]. У Києві було утворено дві гімназії (чоловічу і жіночу), в яких вчилася евакуйована з Польщі та Галичини молодь а також багато київської молоді з польських родин. Також були відкриті польські гімназії в Житомирі, Одесі, Проскурові, Полтаві тощо [6, 50-51].

Така ситуація вимагала залучення до праці в школах великої кількості польських вчителів. Частина вчителів вдалося знайти серед біженців з Польщі та Галичини. До частини „охронок” прийшлося брати вихователів навіть з так званою домашньою освітою. Необхідно було негайно зорганізувати планову підготовку вчителів. Знову на передньому плані цієї праці бачимо Яна Корнецького. Секція Культурної Допомоги та Відділ Освіти Центрального Громадянського Комітету зорганізували в Києві Польські Вчительські Курси [4, 186-187]. Курси ці діяли від

березня 1916 до 15 червня 1918 р. на підставі концесії Тетянінського Комітету. За час свого існування вони підготували 142 вчителя. Керували курсами Зофія Жукевічова та Ян Корнецький. Курси припинили свою діяльність в 1918 р. в зв'язку з політичною ситуацією в Україні, яка часто відривала Київ від провінції. Це, у свою чергу, затрудняло приїзд на довгий час до Києва молоді, яка хотіла працювати в польському шкільництві [3, 59].

Найбільшим утрудненням шкільної праці була повна відсутність польських підручників. Керована Яном Корнецьким Секція Культурної допомоги Київської Окружної Ради ПТДЖВ отримала через Раду З'їздів у Москві гроші від Тетянінського Комітету і розгорнула широку роботу з видання польських підручників. Від грудня 1915 до червня 1917 року Секція видала 30 підручників тиражем близько 100 тисяч екземплярів. Таким чином, потреби шкіл у підручниках значною мірою були задоволені [3, 60].

Великі заслуги Яна Корнецького помітні також в організації позашкільної освіти, фізичного виховання дітей, організації польських бібліотек, ремісничих шкіл і гуртків, літніх таборів для дітей тощо.

Ян Корнецький, як досвідчений педагог, добре розумів значення нагляду за якістю навчального процесу в школах та за внутрішнім станом шкіл. Тому за його участю був створений постійний комітет шкільних інспекторів у складі: Владислав Корицький, Целестин Ляховський, Станіслав Антош, Тадеуш Турковський, Тадеуш Валіцький, Антоні Вавжашек і Ян Корнецький. З метою надання польським вчителям методичної допомоги Корнецький редагував перше і єдине тоді польське педагогічне видання „Przewodnik Oświatowy” [3, 65].

По вибуху російської, а згодом української революції, в Україні крім Центральної Ради утворено було також Польський Виконавчий Комітет на Русі (Polski Komitet Wykonawczy na Rusi – PKW). Цей Комітет мав стати єдиним верховним керівним органом політичного і суспільного життя польського населення України. Натомість після утворення незалежної України поляки отримали в 1917-1919 рр. національну автономію. Більше на цю тему можна прочитати в книзі Г. Яблонського „Польська національна автономія на Україні 1918-1919” [2]. Політичні незгоди між самими поляками та часто конфронтаційна позиція PKW, „Macierzy Polskiej”, СКО по відношенню до діяльності Міністерства Справ Польських УНР і його Департаменту освіти не зупинили темпів розвитку польського шкільництва в Україні. В Києві було утворено Польський Університетський Коледж - Polskie Kolegium Uniwersyteckie [5]. Загалом в Україні в 1918 р. було організовано понад 1200 польських початкових шкіл та 40 середніх і професійних шкіл. Вчилася в цих школах понад 90 тисяч польських дітей [6, 51]. У своїй книзі Ян

Корнецький безпідставно і несправедливо стверджує, що польські школи в Україні утримувало виключно польське суспільство [3, 27]. У Державному Архіві Київської Облaсті зберігається багато документів Міністерства Справ Польських УНР і його Департаменту освіти, які свідчать про турботу української держави про розвиток польської освіти і шкільництва.

Ян Корнецький повернувся до Польщі в листопаді 1919р. Головною причиною виїзду була тяжка хвороба дружини, яка чекала народження дитини. Про його дружину деякі джерела стверджують, що була українкою. Дочку свою Ян Корнецький назвав Людмилою. Після повернення до Польщі Корнецький оселився у Варшаві і працював у Департаменті Освіти Цивільного Управління Волинських Земель і Подільського Фронту на посаді начальника загального відділу. Після закінчення польсько-більшовицької війни працював заступником шкільного інспектора варшавського повіту. В 1922-1935 рр. три рази обирався депутатом Сейму Другої Речі Посполитої. В Сеймі займався питаннями основ виховання, шкільного устрою, шкільництва національних меншин, захисту інтересів учителів. [7, 67]. В роки другої світової війни Корнецький працював у підпіллі, організовуючи таємне навчання на окупованих польських землях. Після війни Варшавський Районний Суд сказав його на вісім років ув'язнення за шпигунство. Після звільнення був тяжко хворий і психічно вичерпаний. 12 травня 1967 р. помер у психіатричній лікарні [7, 146-161].

Висновки. Таким чином, на підставі наведених у статті прикладів діяльності польського педагога Яна Корнецького, можемо констатувати високу напруженість та ефективність праць польської спільноти, які призвели до швидкого зростання мережі польських шкіл і якісних показників цього приросту. Польська національна спільнота в Україні має сьогодні перед собою подібні завдання, оскільки є невирішені питання зростання мережі польських шкіл і підготовки для них вчителів в Україні. Перспективи подальших наукових пошуків умотивовані дослідженням розвитку польського шкільництва в Україні, якості освіти та педагогічної діяльності педагогів в добу української революції.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Сейко Н. А., Добродійність поляків у сфері освіти України (XIX – поч. XX ст.): Київський учбовий округ. – Житомир, 2007.
2. Jabłoński H., Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1918-1919. – Warszawa, 1948.
3. Kornecki J., Oświata polska na Rusi w czasie wielkiej wojny. – Warszawa, 1937.
4. Korzeniowski M., Za Złotą Bramą: Działalność społeczno-kulturalna Polaków w Kijowie w latach 1905-1920. – Lublin, 2009.
5. Rózewicz J., Zasztowt L., Polskie Kolegium Uniwersyteckie w Kijowie (1917-1919) // Rozprawy z dziejów oświaty, t. XXXIV, 1991.- s. 93-123.
6. Żmichrowska M. J., Jan Kornecki (1884-1967): Działalność oświatowa, społeczna, polityczna. – Warszawa, 1996.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Голіченко Світлана Олександрівна – викладач кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки (КІРУЕ), завідувач секції філології.

Коло наукових інтересів: розвиток польського шкільництва в добу української революції в 1917-1920 рр.